Xalq qəzeti. - 2024.- 23 may. - № 107. - S. 8-9

COP29: Azərbaycanın "yaşıl" gələcəyə töhfələri artır

Vaqif Bayramov,
Mirbağır Yaqubzadə

Azərbaycanda alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə olunması istiqamətində önəmli layihələr həyata keçirilir. Bu, ölkədə energetika infrastrukturunun tam yenilənməsi, enerji təminatının yüksək səviyyədə və təhlükəsiz şəraitdə təmin edilməsi, sahəyə məqsədli investisiya qoyulması və digər fəaliyyətlərdə öz əksini tapır. Bütün bunların nəticəsində hazırda Azərbaycan enerji transformasiyası sahəsində lider dövlətlərdən biri kimi diqqət çəkir. Məhz bu səbəbdən də COP29 sessiyasının Bakıda keçirilməsi təsadüfi xarakter daşımır və bu nüfuzlu layihənin paytaxtımızda gerçəkləşməsi ölkədə innovasiyaların inkişaf strategiyasının məntiqi nəticəsidir.

"COP29-un Bakıda keçirilməsi beynəlxalq aləmdə ölkəmizə olan etimadın sübutudur" mövzusunda redaksiyamızda təşkil edilən "dəyirmi masa"da bu barədə ətraflı söhbət açıldı. Qonaqlarımız Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yanında İctimai Şuranın sədri, "Environmental Protection First" Koalisiyasının həmtəsisçisi Amin Məmmədov, "Qadın, İnkişaf, Gələcək" İctimai Birliyinin sədri Gülşən Axundova və "Sağlamlığa Xidmət" İctimai Birliyinin icraçı direktoru, "Environmental Protection First" Koalisiyasının həmtəsisçisi Pərvanə Vəliyeva idi.

"Xalq qəzeti"nin baş redaktoru Əflatun Amaşov "dəyirmi masa"da bildirdi ki, dünyada mühüm önəm daşıyan məsələlərin müzakirə edildiyi və həll yollarının axtarıldığı qlobal platformalardan biri olan COP toplantılarının keçirildiyi bütün zamanlarda daim diqqət mərkəzində olub. Çünki bu tədbirlərdə beynəlxalq aləmi ciddi düşündürən, narahat edən kəskin iqlim dəyişmələri, temperaturun qlobal səviyyədə artmasının doğurduğu ciddi fəsadlar, ekstremal hadisələr və təbii fəlakətlərin nəticələri ətrafında geniş söhbətlər açılıb, insan sağlamlığı ilə əlaqədar problemlərin həlli yolları axtarılıb və bu istiqamətlərdə mühüm sənədlər imzalanıb.

Bakıda keçiriləcək COP29-un da bu baxımdan tarixi əhəmiyyət daşıyacağını bildirən baş redaktor, eyni zamanda, ötən il Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Dubay şəhərində reallaşan COP28 tədbirində bir sıra inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında müəyyən məsələlərlə bağlı yaranan fikir ayrılığının da Bakı toplantısında aradan qaldırılacağına, bununla bərabər iqlim dəyişikliyi, ənənəvi və alternativ enerji resurslarının gələcək istehsalı, habelə istehlakı ilə bağlı vacib qərarların qəbul ediləcəyinə əminliyini vurğuladı.

Baş redaktor qeyd etdi ki, respublikamızın belə bir önəmli qlobal platformaya – COP29-a evsahibliyi etməsi isə, ilk növbədə, ölkəmizin beynəlxalq aləmdəki nüfuzu ilə bağlıdır. Bu, həm də respublikamızın müsbət ekoloji dəyişikliklər yaratmaq istiqamətində son illər ərzində əldə etdiyi uğurlardan qaynaqlanır, "yaşıl" və sağlam gələcəyin qurulması istiqamətində üzərinə götürdüyü öhdəliyi yüksək səviyyədə həyata keçirməkdən irəli gəlir.

Əflatun Amaşov yuxarıdakı fikrinin təsdiqi olaraq diqqətə çatdırdı ki, Azərbaycan bu gün "yaşıl enerji" sahəsində beynəlxalq təşkilatlar, müxtəlif dünya dövlətləri və sərmayədarlarla fəal şəkildə səmərəli əməkdaşlıq edir. Ölkəmiz 1995-ci ildə BMT-nin İqlim Dəyişiklikləri üzrə Çərçivə Konvensiyasını ratifikasiya etdikdən sonra qlobal iqlim dəyişikliklərinin mənfi təsirlərinin azaldılması üzrə beynəlxalq səylərə qoşularaq bu istiqamətdə mühüm layihələr gerçəkləşdirir.

Baş redaktor çıxışının sonunda bu mövzu ilə bağlı redaksiyanın fəaliyyətinə də toxunaraq respublikamızın evsahibliyi edəcəyi belə bir önəmli qlobal platformaya ciddi hazırlaşması, bu istiqamətdə əhəmiyyətli layihələrin icra olunması barədə "XQ"-də müxtəlif səpkili materiallarin dərcinə prioritet istiqamət kimi yanaşıldığını diqqətə çatdırıb.

Amin MƏMMƏDOV:

– Bu ilin noyabr ayında 100-dən çox ölkənin dövlət və hökumət başçıları, ekologiya və ətraf mühit məsələlərinə cavabdeh nazirləri, həmçinin böyük şirkətlərin, beynəlxalq təşkilatların, BMT-nin müvafiq qurumlarının nümayəndələri COP29 konfransında iştirak edəcəklər. Toplantıda iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə, gələcəkdə bərpaolunan enerji ehtiyatlarının istifadəsi, su ehtiyatlarının idarə olunması, təbii fəlakətlərin qarşısının alınması kimi məsələlər müzakirə olunacaq. Bunun üçün ayrılan maliyyə vəsaitlərinin düzgün və ədalətli bölünməsi məsələsi də gündəmə gələcək.

Onu da qeyd edim ki, keçirildiyi ölkədən asılı olmayaraq COP hər il dünyanın diqqətini özünə cəlb edən yüksək səviyyəli tədbirdir. Azərbaycan bu tədbirin yüksək səviyyədə reallaşması üçün bütün resurslarını səfərbər edir. Hazırlıq prosesləri intensiv şəkildə davam edir.

Azərbaycan COP29-a evsahibliyi etməklə BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının tərəfi kimi üzərinə götürdüyü öhdəliklər, "yaşıl enerji" sektorunda reallaşdırdığı layihələr haqqında dünya ictimaiyyətinin diqqətinə məlumatlar çatdırmaq imkanı əldə edəcək.

Yeri gəlmişkən, burada mühüm bir məqamı da xatırlatmaq istərdim. Belə ki, torpaqlarımız 30 il işğal altında olduğu dövrdə Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın ətraf mühitinə böyük ziyan vurulub. COP29-da bu zərərin aradan qaldırılması üzrə də respublikamızın həyata keçirdiyi fəaliyyətlərlə bağlı təqdimatlar etmək imkanı olacaq.

Azərbaycan konvensiya çərçivəsində üzərinə götürdüyü öhdəliklər əsasında 2030-cu ilə qədər ümumi enerji istehlakında alternativ enerjinin payının 30 faizə qədər artırılması üzrə şərti öhdəlik götürüb. Ötən əsrin 90-cı illərində alternativ enerjidən, ümumiyyətlə, istifadə olunmurdusa, artıq son illərdə bu istiqamətdə önəmli uğurlar əldə olunub. Hətta Azərbaycanın enerji ixracatçısı ölkəsinə çevirilməsi də qarşıya mühüm hədəf kimi qoyulub.

İqlim dəyişikliyindən irəli gələn fəsadların aradan qaldırılması və ətraf mühitin mühafizə edilməsi dövlət və ya özəl qurumları düşündürməklə bərabər, hər bir vətəndaşı da narahat etməlidir. Hər bir şəxs üzərinə düşən müəyyən öhdəliklərə məsuliyyətlə yanaşmalı, ekologiyanın qorunması üçün səy göstərməlidir.

Xatırladım ki, bu gün dünyada ekoloji məsələlərlə məşğul olan qurumların keçirdiyi təlimlərin də strateji məqsədi əsasən, qeyd edilən problemlərlə bağlıdır. Qlobal çağırışlara hər zaman məsuliyyətlə yanaşan Azərbaycanda da ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi məsələsi bütün dövrlərdə prioritetlər sırasında olub. İstər aidiyyəti dövlət qurumları, istər özəl təşkilatlar, istərsə də vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri ölkənin ekoloji mühitinin daim sağlam, təmiz qalması üçün davamlı tədbirlər, layihələr həyata keçirirlər. Dəniz sahilinin təmizlənməsi, plastik, eləcə də digər zərərli tullantıların toplanılaraq müvafiq yerlərə təhvil verilməsi, ağacəkmə kampaniyalarının təşkil olunması kimi bir çox ekoloji tədbirlər deyilənlərin əyani nümunəsidir.

Azərbaycanın ətraf mühitin qorunması sahəsində bir çox beynəlxalq konvensiyalara qoşularaq üzərinə düşən öhdəlikləri uğurla yerinə yetirir. Eyni zamanda, COP-un məqsədlərindən birinin–karbon qazının miqdarını sənayeləşdirmədən əvvəlki dövrdə olduğu kimi, 1,5 dərəcə Selsi ilə məhdudlaşdırmaq və "yaşıl enerji" növlərinin yaradılması istiqamətində önəmli layihələr gerçəkləşdirir.

SOCAR COP28-də metan tullantılarının sıfıra endirilməsi, 2030-cu ilə qədər istixana qazlarının miqdarını 35 faiz, 2050-ci ilə qədər isə 40 faiz azaldılması ilə bağlı öhdəlik götürməsi və ötən müddətdə bu yöndə mühüm uğurlar əldə etməsi də bunun bariz ifadəsidir. Prezident İlham Əliyevin işğaldan azad edilmiş torpaqları "Yaşıl enerji" zonası elan etməsi və 2050-ci ilədək bu ərazilərin "Netto sıfır emissiya" zonasına çevrilməsi ölkəmizin qarşıya qoyulan məqsədlərə doğru inamla irəliləməsinin təsdiqidir.

Mən Bakı Dövlət Universitetinin Coğrafiya fakültəsini Hidrometeorologiya ixtisası üzrə bitirdiyimdən təhsilim bilavasitə iqlim dəyişiklikləri ilə bağlıdır. Eyni zamanda, ötən müddətdə müxtəlif yerli və beynəlxalq təşkilatlarda, o cümlədən BMT-də və Dünya Bankında çalışmışam. Qeyd etmək istəyirəm ki, hazırda dünyada iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı məsələyə spektik yanaşmalar çoxdur. Adətən, bir qayda olaraq bu tendensiyanın arxasınca qaçanlar da var. Amma bir mütəxəssis kimi iqlim dəyişikliyini birmənalı olaraq demək mənə bir qədər çətin görünür.

Yeri gəlmişkən, mən ali məktəbdə rəhmətlik Müseyibovdan dərs almışam, akademik Budaq Budaqovun rəhbərliyi ilə elmi iş yazmışam. Onlar sovet dövrünün tanınmış hidroloq alimlərindən olublar. O zaman hidroloq kimi iqlim dəyişikliklərinin su ehtiyatlarına təsirindən yazmışdım. Müəllimlərim mənə deyirdilər ki, iqlimə nə olub ki, hansı iqlim dəyişikliyindən danışırsan? Mən də fikrimi əsaslandırmaq üçün bildirirdim ki, ingilis dilini öyrəndiyim üçün müxtəlif dünya mətbuatından oxuyuram ki, bütün dünya yığışıb iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı sammit keçirir. Həyəcan təbili çalıb deyirlər ki, bəs dünya dağılır. Onlar isə hidrometeoroloji prizmadan yanaşaraq, hətta fiziki cəhətdən də sübut etməyə çalışırdılar ki, narahat olmağa dəyməz. Çünki dünya yaranandan iqlim dəyişiklikləri olub. Onu da deyim ki, o dövrün məşhur alimləri iqlim dəyişikliyi ifadəsindən daha çox iqlim tərəddüdləri anlayışından istifadə edirdilər.

Yeri gəlmişkən, tarixdən də məlum olduğu kimi, vaxtilə Yer kürəsində böyük buzlaşma baş verib, dinozavrlar məhv olub. Sonra ayrı-ayrı dövrlərdə iqlim özünü müxtəlif cəhətdən göstərib. O ki qaldı sənayeləşməyə, sovet dövründə təhsil alanlar siyasi iqtisad anlayışı ilə yaxşı tanışdırlar. Çünki o dövrdə iqtisadiyyat artıq siyasətə də təsirini göstərməyə başlamışdı. Yəni kapitalın formalaşdırılması, onun dünya siyasətində rolu kimi məsələlərdən görünürdü ki, artıq iqlimin özü belə, müəyyən qrupların əlində, bir növ, alətə çevrilib.

İstənilən halda bizim də bir ölkə, bir dövlət, bir xalq olaraq bu dünyada sağ qalmaq məqsədimiz var. Bununla belə, hazırda biz dünyada gedən proseslərə təsir etmək gücündə deyilik. Nə G7-yə daxil deyilik, nə də qlobal bir gücə malikik. Amma istənilən halda regionda öz gücümüzü sübut edən bir dövlətə çev-

rilmişik. Bunun üçün isə çox böyük tarixi proses keçmişik, ağır sınaqlarla üzləşmişik. 1991-ci ildə müstəqilliyimizi əldə etdikdən sonra başımıza gəlməyən hadisə qalmayıb.

Fikrimi nəyə gətirmək istəyirəm? Əvvəllər Moskvada, Tbilisidə iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı keçirilən tədbirlərdə, eləcə də Dubayda təşkil olunan COP28-də iştirak etmişəm. Bu yaxınlarda isə Keniyada iqlim məslələrinə həsr olunmuş tədbirə qatılan nümayəndə heyətinin tərkibində olmuşam. Hətta COP28-də bütün iştirakçı ölkələrin pavilyonlarına baş çəkir, orada gedən söhbətlərlə, müzakirələrlə yaxından maraqlanır, yeni nəsə əxz etməyə, öyrənməyə çalışırdım.

Qeyd etmək istəyirəm ki, COP29 kimi mötəbər tədbirin Azərbaycanda keçirilməsi ilə bağlı qərar dünya ictimaiyyəti tərəfindən heç də birmənalı qarşılanmadı. Fransadan savayı, digər bir neçə ölkə də iddia etməyə başladı ki, bəs Azərbaycan neft-qaz hasilatçısıdır. Mən bu kimi məsələlərdə polemikaya girmişəm, bir çox hallarda, hətta dəstək də almışam. İkinci Dünya müharibəsində faşizm üzərində qələbənin əldə olunmasında Azərbaycanın rolunu onların diqqətinə çatdırmışam. Demişəm ki, cəbhədə hərəkət edən hər 4 tankın, hər 4 təyyarənin 3-ü məhz Bakı nefti ilə hərəkət edib. Yəni biz faktiki olaraq öz torpaqlarımızın neftlə çirklənməsini qəbul etmişik. İntensiv olaraq çıxardığımız neftin hesabına isə dünyanı faşizm kimi bir bəladan xilas etmişik.

Daha sonra 1991-ci ildə sovet sistemi dağılanda bu quruluş bizə bir çox problemləri miras qoydu. İndi biz neftdən əldə etdiyimiz vəsaiti özümüzə sərf etmək əvəzinə onun müəyyən hissəsini Abşeron yarımadasının neftlə çirklənmiş torpaqlarımızın təmizlənməsinə xərcləmək məcburiyyəti qarşısında qalmışıq. Çox təəssüf ki, heç kim nəyi nəyə görə qurban verdiyimizi düşünmək belə istəmir. Bununla yanaşı, 1991-ci ildən etibarən 10 min kvadratkilometr ərazimiz işğala məruz qaldı. Həmin ərazilərdə 60 min hektar yaşıllıq sahələri məhv edildi. Beynəlxalq hüquqi normalar çərçivəsində böyük qurbanlar hesabına ərazi bütövlüyümüzü, suverenliyimizi bərpa edə bildik. İndi isə həmin ərazilərdə Ermənistanın törətdiyi ekoloji terrorun nəticələrini aradan qaldırmaqla məşğuluq. Bildiyiniz kimi, cənab Prezident həmin əraziləri "yaşıl zona" elan edib. Yaşıllığı məhv edilmiş 60 min hektar ərazini növbəti 20 ildə bərpa etməli olacağıq. Bütövlükdə, Qafqazın ekologiyasına vurulmuş yaranı Azərbaycan sağaldacaq. Təəssüf ki, məsələnin bu tərəfi heç kəsi maraqlandırmır.

Gülşən AXUNDOVA:

İqlim dəyişiklikləri 1800-cü ildən özünü göstərməyə başlayıb. Məhz həmin dövrdən etibarən bu barədə müəyyən məlumatlar verilib. Bu proses, ümumiyyətlə, bir neçə onilliklər və ya daha çox müddət ərzində orta hava şəraitinin əhəmiyyətli dəyişməsi – məsələn, ətraf mühitin daha isti, nəm və ya daha quru olması kimi müəyyən edilir. Bu, iqlim dəyişikliyini təbii hava dəyişkənliyindən fərqləndirən uzunmüddətli tendensiyadır. İqlim dəyişikliyi özünü böyük daşqınlar, şiddətli fırtınalar, ölümcül istilik kimi hallarla göstərir və bərabər olmasa da, hər bir canlı tərəfindən yaşanır. Bunun da yaranmasının müxtəlif səbəbləri vardır.

COP (Conference of the Parties) Tərəflərin Konfransını (TK) ifadə edir və BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasına (UNFCCC) iqlimə diqqət yetirən beynəlxalq toplantısına istinad edir. COP UNFCCC-nin əsas qərar qəbuledici orqanıdır. Artıq iqlim sammitləri kimi tanınan 28 beynəlxalq konfrans keçirilib. BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyası (İDÇK), ya da ingilis dilində UNFCCC, atmosferdə istixana qazlarının konsentrasiyalarını sabitləşdirməklə "insanların iqlim sisteminə təhlükəli müdaxiləsi" ilə mübarizə aparmaq üçün ölkələr arasında beynəlxalq müqavilədir.

Hələ 1896-cı ildə isveçli iqlimşünas alim Svante Arrenius demişdi ki, sənaye inkişaf etdikcə havaya buraxılan karbon emissiyaları da artacaq. Məlum olduğu kimi, 1800-cü ildən əvvəl əhali, əsasən, ticarət və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olurdu. Sonralar isə texnika inkişaf etdikcə havaya buraxılan emissiyaların həcmi artmağa başladı. Emissiyalar su buxarıdır, karbon, metan qazıdır. Bunlar havaya qalxaraq Yer kürəsini yorğan kimi bürüyür. Əvvəllər də buna istixana effekti deyiblər. Amma bununla belə, o zaman atmosferdə istixana effekti indiki qədər deyildi. Bir məsələni də qeyd edim ki, Yer kürəsindən o tərəfə hava çox soyuqdur. Temperaturun tənzimlənməsində istixana effektinin mühüm rolu var. Hazırda isə karbon qazının artması elə bir səviyyəyə çatıb ki, artıq içəridən temperatur mübadiləsinə mane olur. Ona görə də qlobal istiləşmə yaranır. Alimlər sübut ediblər ki, 2011-2020-ci illər planetimizdə ən isti dövr olub. Qlobal istiləşmə isə buzlaqların əriməsinə, sel və daşqınlara, çayların öz məcrasından çıxmasına gətirib çıxarır.

Azərbaycan da iqlim dəyişikliyinə qarşı çox həssasdır. Hər şeydən əvvəl, iqlim dəyişikliyi Azərbaycanda kənd təsərrüfatına torpaq və əkin sahələrinin itirilməsi, istehsal zonalarının dəyişməsi və daşqınlar nəticəsində məhsuldarlığın azalması kimi hadisələrlə təsir edir. Eyni zamanda, bu proses ölkəmizin şirin su ehtiyatlarının itirilməsinə, daşqınların artmasına və Xəzər dənizində suyun səviyyəsinin azalmasına səbəb olur. Bundan əlavə, iqlim dəyişikliyi havanın çirklənməsi və əhalinin rifahına təsir edən istiliklə bağlı xəstəliklər səbəbindən insanların sağlamlığı üçün risklər yaradır. İqlim dəyişiklikləri, həmçinin Azərbaycanda turizmə və sahil infrastrukturuna təsir edir, daşqınların törətdiyi fəsadlara və

sahilyanı ərazilərdə ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi səyləri üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən problemlərə gətirib çıxarır.

Artıq 10 ilə yaxındır ki, mən iqlim dəyişiklikləri məsələsi ilə məşğulam. Bir neçə beynəlxalq şəbəkənin üzvüyəm. Həmin qurumların tədbirlərində müntəzəm şəkildə iştirak edirəm. Ötən ilin dekabr ayında Dubayda keçirilən COP28-ə qədər heç kim belə bir mötəbər tədbirin Azərbaycanda da keçirilə biləcəyini düşünmürdü. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, COP28 böyük bir təntənə ilə keçirildi. Orada dünyanın bir sıra ölkələrinin dövlət və hökumət başçıları iştirak edirdi. Həmin tədbirdə möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev, Prezidentin köməkçisi Hikmət Hacıyev və digər rəsmi şəxslərin iştirakı isə bizim üçün olduqca qürurverici idi.

Toplantının gedişində növbəti COP-un harada keçiriləcəyi müzakirə olunarkən namizəd ölkələrlə yanaşı, Ermənistanın da adı çəkilirdi. Müəyyən danışıqlardan sonra COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi təklif olundu. Bu barədə qərar yekdilliklə qəbul edildi. Hətta Ermənistan da öz namizədliyini ölkəmizin xeyrinə geri götürdü. Azərbaycan hökuməti ilk gündən tədbirə hazırlıqlara start verdi. Cənab Prezident tərəfindən Təşkilat Komitəsi yaradıldı. Artıq komitənin bir neçə iclası keçirilib. Yeri gəlmişkən, bir məsələni də qeyd edim ki, indiyə qədər Azərbaycanın qeyri-hökumət təşkilatları müxtəlif ekoloji layihələr reallaşdırıb. Bunlar, əsasən, tullantıların idarə olunması, su və quraqlıqla əlaqədar olsa da, QHT-lər tərəfindən COP-la əlaqədar layihə həyata keçirilməmişdi. Artıq Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyi bu istiqamətdə mühüm işlər görürür. İnşallah bu yaxınlarda QHT-lər COP-la bağlı layihələrini dövlətə təqdim edəcəklər. Burada əsas söhbət maarifləndirmədən gedir. Bilirik ki, əhalinin çox hissəsi COP-la, iqlim dəyişiklikləri ilə bağlı bir o qədər də məlumatlı deyil.

COP29-da, əsasən, üç məsələ müzakirə olunacaq. Onlar atmosferə buraxılan karbon emissiyalarının azaldılması, adaptasiya və maliyyə ilə bağlıdır. Yeri gəlmişkən, bu məsələlər arasında adaptasiya xüsusi aktuallıq kəsb edir. Məsələn, kənd yerlərində yaşayanlar dağdan gələ bilən selin qarşısını almaq üçün öncədən hazırlıqlı olmalıdırlar. Yəni selin törədə biləcəyi fəlakətin qarşısını almaq üçün əvvəlcədən qum kisələri hazırlamalıdırlar. Bu kimi misalları çox çəkmək olar. Sözümün canı budur ki, hər bir region iqlimlə bağlı məsələlərdə özünə uyğun adaptasiya olunmalıdır ki, əhali əziyyət çəkməsin.

COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi həm ölkəmiz, həm də bütün dünya üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Hər şeydən əvvəl, bu mötəbər toplantı Azərbaycanın nüfuzunu zirvələrə qaldıracaq. Eyni zamanda, tədbir dünyanın diqqətini Azərbaycana yönəldəcək və onun davamlı inkişaf prinsiplərinə bağlılığını nümayiş etdirəcək. Bu, həm də ölkə üçün iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə sadiqliyini nümayiş etdirmək və "yaşıl" texnologiyalara investisiya cəlb etmək üçün fürsət yaradacaq. Bir sözlə, COP29 "yaşıl" texnologiyaların və investisiyaların inkişafı üçün katalizator olacaq, ölkəmizdə yeni biznes imkanlarının və iş yerlərinin yaradılmasına yol açacaq.

Ən əsası isə, COP29 iqlim dəyişikliyi problemləri haqqında ictimaiyyətin məlumatlılığının artırılmasına kömək göstərəcək və vətəndaşlarımızı ətraf mühitin mühafizəsi fəaliyyətlərində iştiraka təşviq edəcək. Bununla yanaşı, bu mötəbər toplantı iqlim dəyişikliyi məsələləri üzrə dünya ölkələri arasında dialoq üçün platforma olacaq, qlobal problemin həlli yollarını tapmağa kömək edəcək. Eyni zamanda, düşünürəm ki, ölkələrin istixana qazı emissiyalarını azaltmaq ambisiyalarının artırılması baxımından COP29 bütün dünya dövlətləri üçün bu istiqamətdə hədəflərini qəbul etməyə təkan verə bilər. Azərbaycanın evsahibliyi etdiyi tədbir "yaşıl" iqtisadiyyatda ən yaxşı təcrübə və texnologiyaların nümayişi üçün platforma olacaq.

COP29 Azərbaycanda turizmin inkişafına da mühüm töhfə verə bilər. Belə ki, tədbirin keçirildiyi günlərdə ölkəyə çoxsaylı qonaqların gəlməsi turizm sənayesinin inkişafına təkan verəcək. Xüsusən də, BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası Azərbaycanın planetin gələcəyini düşünən məsuliyyətli ölkə olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirəcək.

Ümumilikdə isə, COP29-a evsahibliyi etmək Azərbaycan üçün ekoloji təşəbbüsləri nümayiş etdirmək, eləcə də iqlim dəyişikliyi, davamlılıq və biomüxtəlifliyin qorunması ilə bağlı qlobal müzakirələrə töhfə vermək üçün platforma təmin edəcək. Ən nəhayət, COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi həm ölkə, həm də dünya üçün bir çox müsbət nəticələrlə yadda qalacaq.

Pərvanə VƏLİYEVA:

– COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi həm "yaşıl enerji"yə keçid üçün yeni imkanlar yaradır, həm də ölkəmizin dünya miqyasında olan nüfuzunu göstərir. Çünki bu tədbir ən mühüm beynəlxalq tədbirlərdən biridir. Bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bütün fəaliyyətində insan amilini əsas məqsəd kimi qarşıya qoyur. Belə konfransın və "yaşıl enerji"yə keçidin əsas məqsədi də məhz Azərbaycan vətəndaşının sağlamlığının qorunmasına, həm də dövlətimizin dünyada söz sahibi olmasına göstərilən yorulmaz səydir. Şübhəsiz ki, bir çox tədbirlər kimi, ölkəmiz COP29-u da uğurla həyata keçirəcək və özünün yüksək təşkilatçılıq bacarığını, insanların sağlamlığına göstərdiyi qayğını dünyaya bir daha nümayiş etdirəcək.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Bakıda keçirilən beynəlxalq tədbirlərin sırasına nəzər salsaq, COP29 səviyyəsində genişmiqyaslı bir layihənin olduğunu deyə bilmərik. Əslində, ölkəmiz bundan faydalanaraq, ilk növbədə, öz həqiqətlərini bütün dünyaya çatdıracaq. Başqa sözlə, 30 illik işğal dövründə erməni vəhşiliyini bütün dünyanın diqqətinə yönəldəcək, Vətən müharibəsində erməni faşizmi üzərindəki ədalətli və parlaq qələbəmiz barədə söhbət açılacaq, Azərbaycanın sosial-iqtisadi uğurları bir daha vurğulanacaq. Eyni zamanda respublikamıza gələn insanlar Azərbaycanı və azərbaycanlıları daha yaxından tanıyacaq, yanlış təbliğat vasitəsi ilə onlara aşılanmış neqativ baxışları pozitiv düşüncə ilə əvəzləyəcək.

Təbii ki, COP29-dan sonra geriyə qayıdan insanlar öz ölkələrində əhatələrində olanlara Azərbaycan və azərbaycanlılar barəsində gerçəkləri çatdıracaq, ölkəmiz və millətimiz haqqında əsl həqiqətləri danışacaqlar. Belə nüfuzlu konfransda iştirak edənlər ölkəmizdə iqlim dəyişikləri ilə bağlı görülən işlərlə yaxından tanış olacaq, "yaşıl enerji" istehsalı istiqamətində reallaşdırılan layihələr barədə məlumat alacaqlar.

Respublikamız COP29-a ciddi hazırlaşır. Cari ilin fevral ayında 80-dən çox xarici QHT-in iştirakı ilə adıçəkilən konfransdan gözləntilərlə bağlı qlobal məsləhətləşmələr keçirilib. Afrika Səhiyyə Təşkilatları Assosasiyası ilə danışıqlar nəticəsində 109 xarici QHT-in Azərbaycanın COP29-a sədrliyinə dəstək bəyanatı verməsi reallaşdırılıb. Afrikadan olan QHT-lərlə birgə onlayn platforma üzərində Afrika-Asiya Konsorsiumu yaradılıb və COP29-la bağlı ayda bir dəfə görüşlərin keçirilməsinə başlanılıb, eyni zamanda QHT-lərin məlumatlılığının artırılması məqsədilə vebinarlar təşkil edilib.

Yeri gəlmişkən, COP29-un keçirilməsi ilə əlaqədar yaradılan Təşkilat Komitəsinin üzvü, eyni zamanda, "Environmental Protection First" Koalisiyasının həmtəsisçisi kimi cari ilin mart ayında adıçəkilən Təşkilat Komitəsinin iclasında "Xarici QHT-lərlə əməkdaşlıq" mövzusunda çıxış etmiş, elə həmin ay BMT-in Cenevrədəki iqamətgahında keçirilən insan hüquqları üzrə 55-ci sessiyası çərçivəsində ətraf mühit və iqlim ədaləti ilə bağlı sessiyalarda bu mövzuda fikirlərimi bildirmişəm. Bir neçə gün bundan əvvəl isə Keniyanın Nairobi şəhərində reallaşan BMT-nin Vətəndaş Cəmiyyəti Konfransında, habelə Kenya QHT-ləri ilə əməkdaşlıq perspektivləri barədə görüşdə iştirak etmiş, bu ölkə mətbuatına müsahibə vermişəm.

COP29-a hazırlıq çərçivəsində İtaliyanın Roma şəhərində keçirilən G7 ölkələrinin vətəndaş cəmiyyəti sammitinə də qoşularaq paneldə spiker kimi çıxış etmişik. Təşkilatımız səhiyyə sahəsində əməkdaşlıq etdiyi QHT-lərin dəvəti ilə bu koalisiyaya üzv seçilərək qurumun "İqlim və ətraf mühit ədaləti" adlı işçi qrupunda fəaliyyət göstərmişik.

Qeyd edim ki, sammit çərçivəsində ölkəmizi tanıtmaq, Azərbaycanın COP29-a sədrliyi barədə müsbət mesajlar yaymaq, C7 adından COP29-a dəstək bəyanatının 8 ölkədən 30 QHT nümayəndəsi tərəfindən imzalanması təşəbbüslərimiz müsbət nəticələnib, Qərb QHT-ləri ilə yeni əməkdaşlıqlar qurmaq və xarici QHT-lərlə şəbəkəmizi genişləndirmək istiqamətində də uğurlu addımlar atılıb. Bütün bunlarla yanaşı, C7 ilə dayanıqlı əməkdaşlıq çərçivəsində təşkilatımızın iyunun 13-15-də Bari şəhərində keçiriləcək G7 Liderlər Sammitində iştirakı nəzərdə tutulub.

Burada bir məqama da toxunmaq istərdim. Belə ki, 2009-cu il keçirilən COP15-də inkişaf etmiş dövlətlər tərəfindən hər il iqlim maliyyəsinə 100 milyard dollar vəsait yığılması haqqında qərar verildi. Bu vəsait dövlət büdcələrindən, özəl sektordan və donor təşkilatlar kimi digər alternativ mənbələrdən toplanmalı idi. Lakin bu hədəfə çatmaqda heç bir uğur əldə edilmədi. Yeri gəlmişkən, maliyyə üzrə qiymətləndirmə isə İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) tərəfindən təmin edilmişdi. Yığılan vəsaitin nəzərdə tutulandan az olması isə iqlim maliyyəsinin toplanılmasında dünya dövlətlərinin konsensual bir qərara gələ bilməməsinə gətirib çıxardı. COP27-də isə dünya dövlətlərinin konsensusa gəlməsi və bu məsələnin, yəni maliyyə axını mexanizminin birdəfəlik müəyyənləşdirilməsi barədə qərar verildi.

Ümumiyyətlə, maliyyə məsələsində mübahisəli məsələlər çoxdur. Məsələn, inkişaf etməkdə olan dövlətlər Paris Razılaşmasının həyata keçirilməsi ehtiyacından irəli gələrək maliyyənin daha da (100 milyarddan da çox) artırılmasının tərəfdarı olsalar da, inkişaf etmiş ölkələr isə iqlim maliyyəsində donor əsaslı ödəmələrin genişləndirilməsinin tərəfdarıdırlar. Yəni əməliyyatın konkret mexanizmlə deyil, dövlətin öz qərarına əsasən, illər üzrə daxili iqtisadi siyasətə uyğun olaraq, nəzərdə tutulan həcmdə ödənilməsinə üstünlük verirlər.

Lakin 2020-ci ildən bu yana COVİD-19 pandemiyası və müharibələr 54 ölkəni borc problemi ilə üzləşdirib. Kiçik ada dövlətlərinin borcu ilə iqlim dəyişikliyi fəsadları düz mütənasib olaraq artmaqda davam edib. Bu ölkələr tərəfindən iqlim dəyişikliyi proqramları üçün aldıqları vəsaitdən 18 dəfə çox borc ödənilib. Afrika dövlətlərinin borclarının Qərb maliyyə qurumlarına Çinə olan borclarından 3 dəfə artıq olduğu müəyyənləşdirilib.

Bu fikri belə bir fakdan da görə bilərik. Asiya dünya əhalisinin 60 faizini təşkil edir. Amma dünyanın qlobal iqlim maliyyəsindən cəmi 25 faiz əldə edə bilir. Beləliklə, Qlobal Cənub iqlim böhranının aradan qaldırılması üçün aldığı maliyyədən 5 qat daha çox borc ödəyir.

Deməli, yığılan maliyyə kreditlər şəklində verilir, bu da ədalətsizliyin başqa bir növüdür. Maliyyə vəsaiti iqlimin adaptasiya və uyğunlaşma fəaliyyətləri ilə, "yaşıl iqtisadiyyat"a keçidlə əlaqəli layihələrə ayrılır. Lakin onu almaq üçün də müraciət edən qurum çətin və vaxt alan uzun akkreditasiya prosedurundan keçməlidir.

Məsələ burasındadır ki, fondlar tərəfindən vəsait layihə təklifi əsasında kredit mexanizmləri ilə və ya qrantlar şəklində verilir. Vəsaitin böyük hissəsi kredit mexanizmləri ilə ayrılır. Bunun üçün isə təklifi formalaşdırmaq lazımdır. Əlavə olaraq isə bütün fondlarda olduğu kimi, bu fondlarda da birgə maliyyələşmə tələbi var. Məsələn, ümumi layihənin xərci 1 milyon dollardırsa, onun 300-400 min dolları müraciət edən ölkə (qurum) tərəfindən qarşılanmalıdır. Aidiyyatı qurum öhdəliyi təsdiq edən sənədi fonda verməlidir.

Məhz bu səbəbdən Yaşıl İqlim Fondu dünyada ən az inkişaf etmiş 37 ölkədən cəmi 16-na ötən illərdə vəsait ayırıb. Ən ehtiyaclı olan Eritreya, Somali, Yəmən kimi ölkələrdə maliyyə potensialı, layihə yazmaq bacarığı və s. digər məsələlərə görə, bu dəstəkdən faydalanılmayıb. Halbuki qazıntı yanacağına malik olmayan bu dövlətlər iqlim dəyişikliyinə ən az məsul ölkə olsalar da, onun fəsadlarından (daşqın, tufan, istiləşmə, su qıtlığı, ərzaq çatışmazlığı) ən çox təsirləniblər.

OECD qiymətləndirməsinə görə, dövlətlər tərəfindən ayrılan vəsaitin 70 faizdən çoxu qrant mexanizmi şəklində deyil, kredit formasında verilir. Əlbəttə, kreditə əsaslanan maliyyə mexanizmlərinin istifadəsinin artırılması bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrin borclarının yüksəlməsinə və iqlim ədalətsizliyinə gətirib çıxarır.